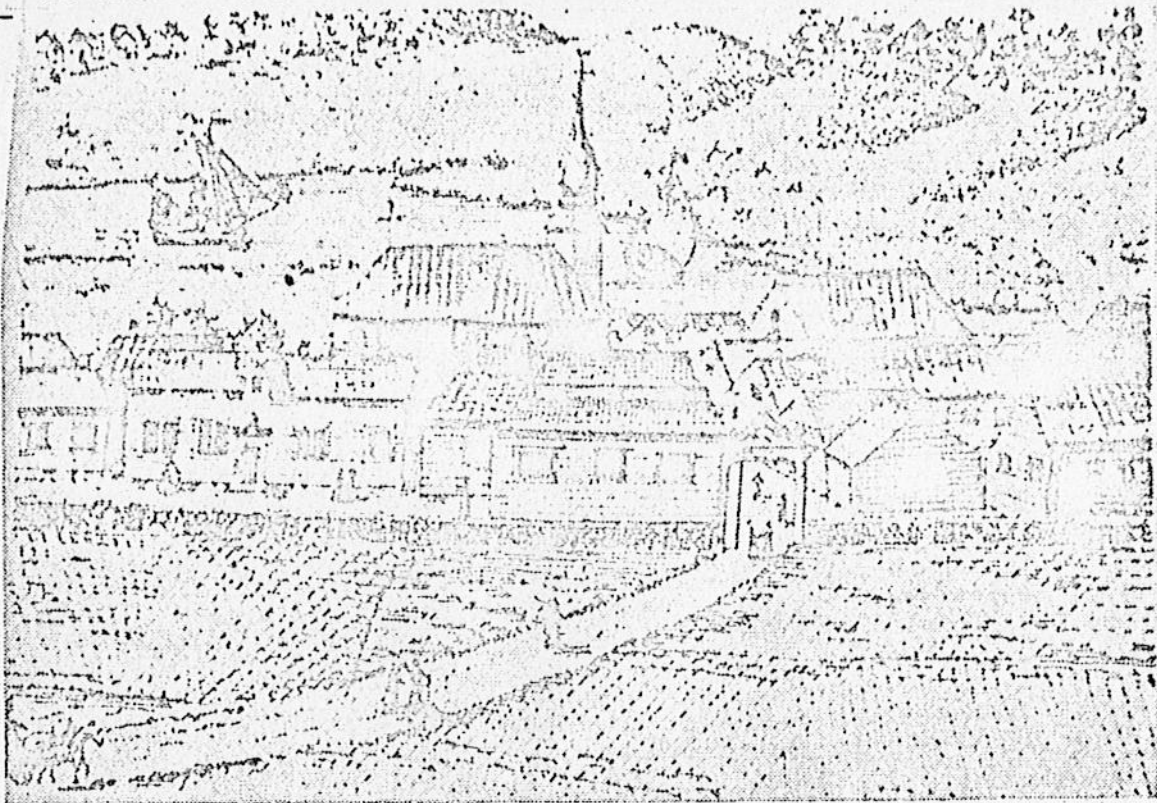

Från pedagogi till samrealskola

en historik av rektor L. Bert Gustavsson, Fredsönd. 12/6 1969

Kungsbacka under förra delen av 1700-talet. Skolhuset beläget vid Mellangatan på vänster hand mellan posten och kyrkan.

En icke obligatorisk skola, som haft som målsättning att ge sina elever en sin tids allmänbildning och förbereda för högre studier har såvitt de historiska källorna kan berätta Kungsbacka haft sedan 1682. Då fick Paul Carlsson Woschelius, son till dåvarande kyrkoherden i Kungsbacka, kungligt tillstånd att grunda en pedagogi här i staden. Det är möjligt att det funnits skolor dessförinnan här men om det har nu undersökta källor ingenting att berätta.

En pedagogi var en skola bestående av en klassavdelning, där eleverna efter ett antal år under en lärare, kallad rektor, hade förvärvat den bildning som de behövde för att gå ut och verka i det lilla samhälle där de bodde eller att fortsätta lärda studier vid trivialskola och gymnasium, ett par skolformer som inrättats i större städer och stiftsstäder i Sverige under 1600-talet.

Varför en pedagogi i Kungsbacka 1682? Under 1670-talet hade krig ånyo rasat mellan Danmark och Sverige. Det avgjordes bl. a. i slaget vid Lund 1676 och avslutades med freden i samma stad 1679. Därvid hade definitivt be-

stämts att landskapen Skåne, Blekinge och Halland skulle förbli svenska provinser. Domkapitlen i Lund och Göteborg liksom provinsguvernören Johan Gyllenstjerna och hans efterträdare Rutger von Ascheberg hade kunglig befallning från Karl XI, lät vara relativt varligt, bedriva försvenskningssarbetet i de nya provinserna. Därvid befanns det förmodligen värt att ur statskassan satsa 30 tunnor råg och korn, vilket var

pedagogens årslön, på en skola i norra Halland, där Kungsbacka med sina 30-40 borgare var en centralort. Skolan, liksom kyrkans övriga verksamhet, ansågs säkert som en avgörande opinionsbildande faktor.

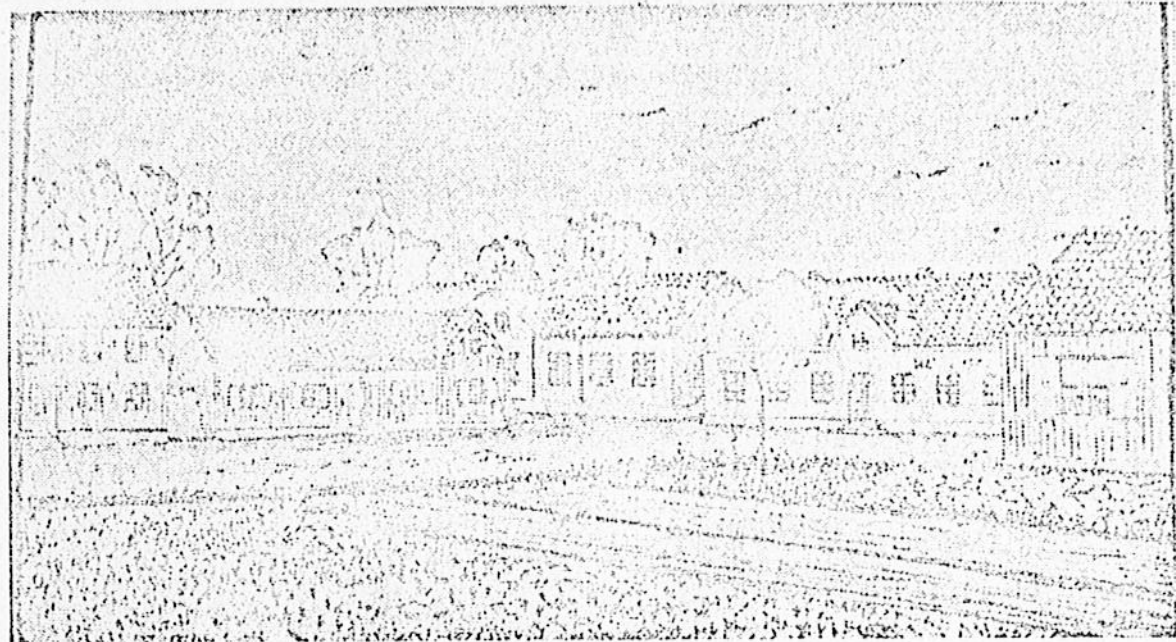
Hur såg Kungsbacka ut på den tiden? Da resenären kom från Göteborg på den slingrande vägen, förbi Tölö berg såg han den lilla staden ligga på ånaset, i forna tider benämnd Aranäs, där Söderå sammanflyter med Kungsbackaån. Kyrkan som låg på det nuvarande torget höjde sig med sitt torn över de små torftiga envåningshusen. Kanske såg han seglen och riggarna på några skutor som låg förtöjda i hamnen bortom berget, beläget i nuvarande kvarteret med Daniel Ohlssons färghandel. Då resenären hade passerat tullporten vid nuvarande N. K. Nilsons hör-

na och färdades Mellangatan fram upptäckte han snart på vänster hand ett litet skolhus, där pedagog höll till med sina disciplinar. Vi gör en snabbvisit hos honom lät oss säga i början på 1740-talet. I domkapitelarkivets handlingar om stiftets skolväsen kan vi få god hjälp att bygga upp den bild som skulle möta oss vid ett sådant besök. Den 2 mars 1743 håller den unge pedagogen Anders Dragstedt examen med sina 27 elever. Kyrkoherden Olaus Törnblom övervakar som inspektör och censor författningen. Det var ju bara 10 år sedan han själv slet som rektor och pedagog. Anders Dragstedt hade efterträtt Sven Comenius, som fått tjänst vid Trivialskolan i Göteborg.

Kanske förvånar det oss att se att 7 av de 27 eleverna är flickor. Vad heter eleverna? Några namn uppfattar vi: Petrus Cervin, Hartvig och Jacob Bennich, Petter och Swen Stolpe, Anders Schale, Måns Månsson, Oluf Nilsson, Hans Pehrsson, Britta Cervin, Petternilla Dahlberg, Christina Börjesdotter och Anna Andersdotter.

De var söner och döttrar till handlande, sadelmakare, kopparslagare, smeder i Kungsbacka och till skeppare, sjökaptener och bönder i Onsala, Tölö och Fjärås. Flickorna sitter utmed en vägg för sig; pojkarna är uppdelade i 2-3 grupper, beroende på hur långt de kommit på lärdomens bana. Några av de äldsta som är 14-15 år gamla blir förhörda i latin. Det har deras föräldrar fått betala lite extra för ty det är inget obligatoriskt ämne. Den extra avgiften kanske har bestått i ett lass ved eller en bunt ljus. Det dominerande förhållande är dock kristendomen (katekesen har inhämtats med hjälp av Swibillii frågebok) och biblisk historia. De yngsta eleverna, 6-7-åringarna, får dock godkänt om de hjälpligt kan läsa, stava och lägga ihop. Lite räkning förekommer, t. o. m. regulä di tri.

Efter detta besök återvänder vi inte förrän ca 100 år har förflutit. Kungsbacka är sig tämligen likt, kanske ett och annat tvåvåningshus tillkommit. Pedagogin har fått lite bättre lokaler. Den är numera inrymd i stadens rådhus, ett hus som staden förvärfvade 1812 då f. häradskrivaren Malmstedts gård inköptes. Rådhuset låg

Det till hälften skymda huset är Kungälv gamla rådhus som från 1812 inrymde pedagogin och rektorsbostaden. Huset beläget ungefär vid nuvarande Gunnar Thorins herrmodehus.

Ungefär där Gunnar Thorins allår ligger i våra dagar. Pedagog är den stränge Johan Lundegren. Nere i vår stads arkiv kan man beundra de med konstnärligt vackra handstil är efter utskrivna examenskatalogerna. Kanske har han anlitat någon kalligrafiskt förfaren kopist där inifrån rådstufvurätten eller stadens magistrat. Ämnen är nu förutom katekes och biblisk historia, bl. a. tyska och franska, latin, svensk och allmän historia. De skandinaviska och europeiska staternas geografi och statistik; bland övningsämnen märks endast sång. En del noter i marginalen ger sociala aspekter, t. ex. "ur skolan p. g. a. brist på kläder". Mindre medlidande väcker väl den elev som varit "ur skolan p. g. a. okynne". I förteckningen över faderns yrke hittar vi numera t. ex. bl. a. arrestvakt, sjöman, arbetskarl. Vitsorden betecknas med A, B, C eller D, men i en spalt för "läsplanlag och fatningsgävor" hittar vi följande mera nyanserade omdömen: Goda, Medelmättiga, svaga, slumrande, tröga, orediga. För en gosse stod det i spalten "läsplanlag och fatningsgävor" kort och gott "inga". Men gossen var dock med i skolan några år, kanske ett gott vittnesbörd även om dåtida pedagogers talamod.

År 1846 upprättades ingen examenskatalog. Men vi finner för det året ett på sitt sätt gripande aktstycke, undertecknat av rector Johan Lundegren: "Förteckning över Scholabarnen i Kungälv. Schola från Vår Terminens början 1846 tills Scholhuset med Staden af wäldel nedbrann den 25 April". Därefter namnen på de 12 eleverna, mellan 10 och 16 år gamla. I den sedvanliga spalten "Elevernas vistelse under sommaren" står i stället för en rad ortnamn följande kommentar: "Wid den allmänna olyckliga eldsvidan öfver staden natten till den 25: sislidna April, och däraf följande huswilla och owillkorliga afbrott äfven af scholwäsendet härstädes, äro bar-

nen förskingrade med föräldrar och anhöriga rundt kring i socknarne och blott några få kvarboende i staden." Det må vara pedagogen och vice pastorn Johan Lundegren förlästat att han ej gjorde upp och undertecknade denna förteckning förrän den 2 aug. 1846, ty han var den som blev utsedd till ordförande i nödhjälpskommittén för att organisera hjälpverksamheten efter den stora branden.

Skolarbetet togs ej upp förrän den 9 nov. året därpå, 1847, och då infann sig endast 9 elever. År 1850 gick elevantalet ner till 4 varav 2 var söner till pedagogen.

Då hade det hänt något betydelsefullt i Kungälv skolhistoria — en folkskola hade upprättats. J. A. Zachrisson var dess lärare. Både pedagogen och folkskolan förde en mer eller mindre ambulerande tillvaro. Men år 1851 hade staden inköpt kopparslagare Wallins fastighet här på nuvarande Aranässkolans tomt vid torget

(Kopparslagare Wallin är farfars far till apotekare Olof Wallin, ordf. i nuvarande skolstyrelses arbetsutskott.) Det var en liten oansenlig enväningsbyggnad vid torget, där pedagogens rector P. O. Lundblad och folkskolläraren J. A. Zachrisson både skulle bo och hålla skola. Det var två stridbara män, som här sammanfördes, och strider blev det, bl. a. om nyttjandet av den gemensamma gymnastiksalen. Jag skall inte här ta upp tiden med att skildra dessa fejder som onekligen ej saknade sina komiska poänger, utan konstatera att P. O. Lundblad var pedagogins sista ordinarie rector. Nu hade pedagogen blivit tvåklassig, så det fanns även en s. k. kollega vid skolan. Men rector Lundblads stridiga

natur ledde till ett motsatsförhållande till de styrande i staden och övriga överordnade, vilket gick ut över skolans lokaler som bristfälligt eller inte alls underhölls. Det blev omedelbart bättre då t. f. rector Lind tillträtt 1880.

I riksdagen fördes en hård strid om de s. k. små-läroverken, d. v. s. pedagogerna och vissa treklassiga läroverk. När nu folkskolan kommit, menade många, att det var slöseri med statens medel, att underhålla parallella skolformer i småstäderna. 1890 fattades beslut om en rad pedagogers indragning, bland dem även Kungälvskas. Folkskolläraren Aug Ekeblad och en kand. Wimarsson gör tydligen enligt vad skolrådets protokoll antyder ett försök att hålla liv i pedagogien. Denna uppgift bör sann-

nolikt sättas i samband med en annan uppgift ur skolrådets protokoll, nämligen att man på sommaren 1891 beslutade att hos högre myndigheter ansöka om inrättandet av en högre folkskola.

Redan i slutet av 1850-talet fattade riksdagen beslut om inrättandet av högre folkskolor, en frivillig 2—3 årig påbyggnad på folkskolan, främst avsedd för landskommuner där man ville ge sina mer läsberädda barn ur bonde- och arbetarklassen möjlighet till en högre medborgarlig bildning. Läraren skulle helst vara universitetsutbildad. Staten bidrog med två tredjedelar av kostnaderna upp till ett visst belopp. Det kan nämnas att Onsala från 1866 till 1913 var en av de få landskommuner som utnyttjade denna skolform. Dess siste rector från 1927 till 1943 var Johnny Dahlenius.

Stadgan för högre folkskolor ändrades så att en sådan kunde inrättas även i städer, men inte på det sätt man tänkt sig i Kungälv år 1891, nämligen som en delvis parallell skolform till folkskolan. Det blev alltså avslag på Kungälvskas begäran. Skolrådet hade motiverat sitt förslag med att man på detta sätt ej ville försena möjligheterna till inträde och vidare studier vid elementarläroverk. — Här snuddar vi vid en av de verkligt stora principmot-sättningarna i den skolpolitiska debatt som fördes alltifran 1850-talet, då, liksom på 1840-talet folkskolan, elementarläroverket hade fått sin principiella utformning.

Folkskola och läroverk var i stort sett parallella skolformer. Striden rörde sig också om den gamla klassiska läroverksskolans utbildningsideal kontra en mer samhälls- och vänd medborgerlig skolgång, i vilken studiet av de klassiska språken undanträngdes till förmån för moderna språk, matematik, naturkunskap (realämnen) och aktuell orientering i det samhälle och den värld vi nu lever i. Praktiska resultat av den här striden var att olika former av realskolor stadfästes i början av 1900-talet. De kunde vara fristående och kommunala. Då kallades de kommunala mellanskolor, var 4-åriga och byggde på 6-årig folkskola. De kunde också vara statliga och då oftast knutna till ett gymnasium. Då var de 5-6-åriga och delvis parallella med folkskolan. Men i båda fallen avslutades de med en realexamen, med vilken man ville markera att de hade ett självständigt utbildningsmål samtidigt som de var gymnasieförberedande.

För Kungsbackas del blev det alltså ingen högre folkskola på 1890-talet utan först 1920 inrättades en sådan med sikte inställt på en kommunal mellanskola. Men ett icke oväsentligt kapitel i Kungsbackas skolhistoria skulle bli överhoppat om inte med några ord berördes den samskola som ägde bestånd här under åren 1904-1920. Det lilla oansenliga huset vid torget, som efter 1891 endast härbergerade folkskola och småskola, blev illa underhållet. Ett par duktiga lärare hade dock sin verksamhet där: folkskolläraren August Ekeblad och den smält legendariska småskollärarinnan Amanda Andersson. Dessa fick i början av 1900-talet högre myndigheters stöd då de krävde en upprustning av skolhuset. Såväl

folkskolläroverksinspektör som skolhälsovårdare riktade en bister kritik mot lokalerna, som ansågs vara mycket hälsovådliga för eleverna.

1903 beslöts om ombyggnad. En känd kungsbackad fröken Fredrika Schöldström fick skolrådets tillåtelse att på egen bekostnad bygga ut den södra flygeln utmed Södra Torggatan till en lägenhet åt sig som efter hennes död skulle tillfalla staden till förmån för en flick- eller samskola. Kort därefter dog hon och man kan förmoda att hennes donation var en av de impulser till att en femårig kommunal samskola år 1905 inrättades i den norra flygeln av det nya huset. Fröken Schöldströms lägenhet togs nu i besittning av denna samskolas föreståndarinnan fröken Selma Jacobi. Flera äldre kungsbackabor kan av egen erfarenhet omvittna med vilken stränghet men också effektivitet och pliktstrohet fröken Jacobi tillsammans med en biträdande lärarinna bedrev sin undervisning med samskolebarnen, särskilt i de moderna språken, tyska, engelska och franska, samt i kristendomsundervisning. Samskolan var som sagt femårig och uppdelad i två avdelningar. Forna tiders lärare antingen de verkade i folkskola eller i annan skolform, fick minsann inte vara

främmande för begreppet "differentering inom klassens ram". Skolan finansierades med terminsavgifter (100:- per elev och år), ett blygsamt statsbidrag samt ett kommunalt bidrag. År 1916 dog fröken Jacobi och därefter blev det en snabb omsättning på föreståndarinnor och lärarinnor i samskolan, dess siste föreståndare eller rektor var folkskolläraren Hjalmar Lindqvist.

År 1916 stod det klart att den enväningsbyggnad vid torget, som biskop Rodhe år 1905 återinvigde, var helt otillräcklig. En byggnadskommitté tillsattes. Nu aktualiserades också tanken att ersätta samskolan med en skolform, som var

mer attraktiv för lärare och som gavs ett bättre stöd från statligt håll. Det måste då bli en påbyggnad på folkskolan. Men en kommunal mellanskola krävde bl. a. en folkskola av A-form, vilken Kungsbacka då inte hade. Kommittén med ordförande Bruce som ordf. föreslog år 1920, att en högre folkskola skulle upprättas, att den skulle göras 4-årig, att den skulle följa realskolans timplan och att den så snart som möjligt borde omformas till kommunal mellanskola med examensrätt.

Förslaget godtog och redan höstterminen 1920 startade man Kungsbacka Högre Folkskola med 31 elever, uppdelade på tre klassavdelningar (på vårterminen 1921 tillfälligt inskränkt till två). Till rektor hade utsetts fil. lic. Nils Nilsson från Södertälje. Årslön var 2.500:- + 700:- i bostadsersättning. Vid sin sida hade han ämneslärare fil. kand. Otto Jonasson, som varit rektor vid Storviks privata samrealskola och en ämneslärarinnan, Hervor Swedenberg. Nu hade för Kungsbackas del den skolform påbörjats som i fråga om yttre organisation, timplan och examensmål, är identisk med den samrealskola, vars definitiva upphörande vi i år har fått bevitna.

Redan efter drygt en termin flyttade rektor Nilsson och efterträddes som rektor av Otto Jonasson.

Skolans styrelse bestod av ordförande Bruce, ordförande, (som redan 1921 efterträddes av landsfiskal Werner Larsson), handlanden N. K. Nilsson, handlanden And. Bengtsson, handlanden E. Berggren, snickeriarbetaren H. Johansson och målaren Gustaf Jacobsson. Bland suppleanterna märks dir. Gustaf Wallgren, stationsinspektör Fogelberg, sadelmakare Skånberg och skomakarmästare Thorsson. Redan under 20-talet kom tandläkare Olof Behm med i styrelsen.

Av lärare som kom för att stanna bör nämnas Tage Wetzell, Naomi Franzén, och Gerda Lindblom. Redan under 20-talet blev ämneslärarinnan Naomi Franzén sjukledig under kortare och längre perioder och ersattes av ämneslärarinnan Gertrud Wadman, sedermera gift med kommunalborgmästaren Andreasson. En annan ämneslärarinnan var Gunhild Westman, gift Westin.

Tage Wetzell, som fick undervisa i många olika ämnen, även övningsämnen som teckning och gymnastik, kommer säkert många minnesgoda elever ihåg. Särskilt i historia lär han med sin levande berättarkonst ha gjort lektionerna till verkliga högtidsstunder.

Fröken Gerda Lindblom hade att undervisa i matematik och naturvetenskapliga ämnen. Det kan inte ha varit en alltför tacksam uppgift med den tidens mycket sparsamma tillgång på ändamålsenliga lokaler och skolekningsmateriel. Hon genomförde sin uppgift ända till sin avgång 1938 under 35 år med en pliktänsa som få. Rektor Sven Rosen skrev i årsredogörelsen 1937-38 att hon skapade "atmosfär av gammaldags kultur i dess bästa mening i kollegium och lärosalar såväl som i alla de sammanhang där hon verkat utanför skolan".

Skolans första rektorsfru fru Elna Jonasson berättade för mig här om dagen om de gemytliga umgängesformer som förekom mellan skolstyrelseledamöter, rektorer och skolans lärare. Det gick gästfritt och otvunget till. Rektor Otto Jonasson var väl den som vid sidan av sin så gott som fulla lärartjänst fick dra försorg om skolans tilläggsbehov. Och det måste ha varit en glädjedag för honom och folkskolans ledare Albin Nilsson måndagen den 28 sept. 1925 när man invigde denna byggnad eller rättare sagt dessa byggnader, tvåvåningshuset mot torget för folkskolan, flygellängan mot Södra Torggatan för småskolan och det präktiga tvåvåningshus som var avsett för den kommunala mellanskolan. Landsfiskal Larsson som var ordf. i byggnadskommittén, talade om alla trassligheter innan bygget kommit till, hur mycket det kostat (148.000:-) o. s. v. Folkskolläroverksinspektör Paradis förrättade själva

invigningen, föredrog folkskolans historia från 1842 och poängterade vikten av att göra skolans lokaler lite hemtrevliga. "Gardiner, krukväxter och några goda konstreprouktioner kunde göra underverk", sade han. Organisten Gerda Petersson hade növat en storslagen kantat med några skolebarn och så var det kyrkoherde Carl Peterssons tur att föredra Kungsbackas skolas historia från 1652 och framåt. För rektor Otto Jonasson var det dock kanske ljuvligast att vid den efterföljande middagen på stadshotellet höra läroverksrådet Aström förkunna att skolan med dess nya lokaler fr. o. m. vårterminen 1926 skulle godkännas som kommunal mellanskola med rätt att förrätta realexamen. Eleverna i högre folkskolan, t. ex. nuvarande apotekare Olof Wallin, bankdir. Harry Sävman och kamrer Gunnar Förssell fick ta sin realexamen som privatister i Varberg eller Göteborg. Nuvarande DK:s ordf. Gösta Svensson tillhörde den grupp på 8 st. examinander som var med om den första realexamen här i Kba vårterminen 1926. När vi i år släppte ut den sista kullen på 82 examinander hade under årens lopp nära 2.000 elever avlagt sin realexamen här i staden.

Beträffande själva realexamen berättade fröken Lindblom att under skolans första inspektors, den lärde orientalisten prof. Pontus Leanders, tid kunde själva den muntliga examen bli en rätt spännande tillställning även för lärarna, ty inspektor, som städse var närvarande, ville gärna själv bestämma vad eleverna skulle förhöras på ungefär som censorerna gjorde vid studentexamen men med den skillnaden att prof. Leander gav ämnet alldeles innan förhöret skulle börja.

Skolans inspektors har under åren varit förut nämnde prof. Leander till 1935, då han efterträddes av biskop Block, som i sin egenskap av biskop ju också var skolans cferus. Skolans siste inspektor var kyrkoherde Daniel Ysander under åren 1941 — 58. Av källorna framgår att samtliga har ägnat skolan sin uppmärksamhet och sitt intresse ofta mer än vad som kunde formellt begäras och fordras. Låt oss nu ägna vår uppmärksamhet åt eleverna. Vi nämnde att rektor Jonasson började med ett 30-tal elever. Antalet nästan tredubblades under hans tid. När rektor Gunnar Freudenthal tillträdde 1931 var antalet i de fyra klasserna 81. År 1933 överskreds 100-talet med 13 elever. År 1937 delades klass 2^a för första gången. Hela elevantalet gick då upp till 119. Men under krigsåren gick antalet ner. Befolkningen i Kungsbacka och norra Halland växte ju inte på den tiden och 20-talets små årskullar passerade nu skolan. 1941 — 42 var antalet nere i 94. Sedan gick det tämligen stadigt uppåt. 1943 inrättades 2 avdelningar av 1^a, en andra parallell påbörjades. När rektor Sven Rosén tillträdde sin post 1951 tog han emot över 200 elever. Sedan gick elevantalet upp i allt snabbare tempo. Det ständiga bekymret under rektor Roséns tid, var att så gott som varje år skaffa nya lokaler i väntan på att den nya skolan skulle bli färdig. Och när vi flyttade in i Varlaskolan 1965 hade vi en 6-parallellig realskola om 21 klasser med 620 elever.

Under hela tiden från 1920 har flickornas antal varit högre än pojkarnas, mer markant under senare tid. — Andelen utifrån grannkommunerna kommande barn har ökat konstant vilket väl bl. a. beror på allt bättre kommunikationer. När skolan 1944 blev statlig samrealskola bortföll ett hinder för elever utifrån nämligen olikheten i fråga om terminsavgifter. I den kommunala mellanskolan betalade elev från staden 25:— och elev från landet 75:—.

Ur social synpunkt har eleverna här liksom annorstädes i högre skolor företrädesvis rekryterats från socialgrupp 1 och 2. Men i förteckningarna över faders yrke

som fanns med i katalogerna på 20-talet hittar man i så gott som varje klass sådana som snickare, brevbärare, stationskarl, metallarbetare och arbetare kort och gott.

En av de sista dagarna i maj 1930 rädde djup förstämning när man samlades till morgonandakt. Rektor Otto Jonasson, som alla sett i skolan dagen förut, var död. Hemma vid skrivbordet, där han suttit och rättat skrivböcker, hade en hjärtinfarkt drabbat honom. Han var då 44 år gammal. Under sina 10 år här i Kungsbacka hade han arbetat hårt för sin skola och han hade också hunnit skaffa sig många tillgivna vänner, kanske främst bland kolleger och elever.

På vårterminen 1931 tillträdde fil. dr. Gunnar Freudenthal rektoratet. Han var en lärdoman och som sådan också något distrikt och kanske inte alltid så praktisk. Av många vittnesbörd att döma var han en mycket jovialisk man, som kunde konstnären att med en god historia lätta upp ett långdraget kollegiesammanträde. Han var ständigt nitiskt verksam för vad han ansåg vara skolans bästa.

Lokalfrågan blev snart aktuell igen på 1930-talet. 1937—38 måste man hyra undervisningslokaler ute på stan och även rektorsexp. Då hade en nybyggnad för folkskolan börjat planeras. Men kanske på grund av kriget blev den nybyggnaden förskjuten i tiden. Inte förrän i dec. 1947 avtagade folkskolans lärare och elever för att ta sin nya skola, Alléskolan, i besittning. Då hade man i många år diskuterat och planerat för realskolan. När man gjorde en framstöt 1942—43 att få skolan förstatligad till samrealskola var det nära att Kungsbacka skulle bli struket från SÖ:s lista på städer som skulle få sina kommunala realskolor förstatligade. Anledningen till strykningen skulle ha varit bristfälliga lokaler. Men Kba fick sin samrealskola 1944. Då fattade stadsfm. beslut om en ombyggnad av Aranässkolan för realskolans behov. Året därpå framkom ett förslag som rektor Freudenthal hårt engagerade sig för, nämligen en nybyggnad av realskolan uppe på de obbyggda Tingberget, där även tomt hade reserverats. Det blev nu inte så utan Aranässkolan reparerades upp 1948—49. Man inredd naturvetenskapliga institutioner, teckningssal, bibliotek, kollegierum, rektorsexp. m. m. Som synes av uppräknningen var det rätt mycket som hade saknats eller varit bristfälligt. Men fortfarande fanns brister. När den nye rektor Sven Rosén tillträdde 1951 fanns det t. ex. inte ens ett staket runt skolgården. Det hade pengarna inte räckt till; ej heller till ordentliga omklädningsrum för gymnastiken. Då rektor Freudenthal visade sin efterträdare skolan, var bl. a. golven rätt bristfälliga. Sist kom man till rektorsexpeditonen. Då rektor Freudenthal gått in där, fanns ej plats för någon mer.

Från sin plats vid dörren såg den tillträdande rektor skolans arkiv ligga i stora högar på några bänkar över ett par bokar. Från taket hängde i en sladd en glödlampa utan skärm. Förra tidens rektorer och följaktligen även lärare och elever fick lära sig att vara blygsamma i sina krav på samhället.

För Sven Rosén vidtog omfattande utredningsarbeten. En stor skolreform med 9-årig enhetsskola hade principbeslutats av riksdagen 1950. Hur skulle Kungsbacka klara sin skolsituation under övergångstiden? Någon övergång till försöksverksamheten med 9-årig enhetsskola kom knappast på tal. Vid sidan av realskolan, som fick mottaga ett snabbt ökande antal elever, utvecklades under rektor Kurt Cristianssons entusiastiska ledning en kommunal yrkesskola. Folkskolan påbyggdes t. o. m. klass 8. Nya lokaler behövdes. För realskolans del behövdes ett nybygge som skulle kunna användas för ett kommande högstadium plus ev. ett gymnasium. Den skolan borde ligga i västra delen av staden. Dessutom behövdes en skola med högstadium ute vid Halabäck. Detta framgår av Kungsbacka skolkommitténs utredning som presenterades 1957. Man var oense om den nya skolans placering. Majoriteten föreslog Tingberget. Ledamöterna Erik Johansson, Ernst Bredin och Erland Bengtsson gick emot till förmån för den s. k. Varlatomten. I stadsfullmäktige blev röstsiffrorna 12—12. Eftersom ordf. även för 10 år sedan hette Erik Johansson ligger alltså Varlaskolan, där den ligger och ej uppe på Tingberget. Men klar stod den inte förrän 1965.

Innan vi lämnar kapitlet om ledningen för skolan och dess bekymmer och omsorg om den yttre ramen för skolans verksamhet d. v. s. lokalerna, bör kanske något sägas om skolans styrelse under senare decennier. 1933 kom häradsförvaldning Molt med i styrelsen och efter några år ersatte han Werner Larsson, som ordf. Andra styrelseledamöter som bör nämnas, är rektor Henry Axén, under många år v. ordf. och under de sista åren, ordf., radiotelegrafist Hugo Nordström, köpman Per Eliasson, förne eleven bankdirektör Harry Sävman. År 1958 ersattes de tre styrelserna för stadens skolor av en gemensam skolstyrelse. Dess förste ordf. var folkskolans dåvarande rektor Ernst Bredin, som snart flyttade och ersattes av nuvarande ordf. Erland Jacobsson. Bland övriga ledamöter som verkat i den nya styrelsen märks kyrkoherde Daniel Ysander, fru Hervor Beausang, fru Alice Malmgren, fru Frida Fermheden, radiotelegrafist Leif Henriksson, fabrikschef Karl Medin och arbetsutskottets ordf. apotekare Olof Wallin.

Vad som bär upp en skola och ger verksamheten där karaktär är naturligtvis skolans lärare. Realskolan här har haft lyckan att se ett flertal lärare komma och vara skolan trogna under en rad av år. Det har på så sätt blivit en stam eller kärna i kollegiet som givit stadga och kontinuitet åt verksamheten.

Jag vill i raden av lärare börja med gymnastikdirektör Greta Hohnqvist, som började sin verksamhet här för precis 35 år sedan. Hon har fostrat generationer. Vid sin sida som manlig gymnastiklärare hade hon under några år på 30-talet f. styckjunkaren Birger Hultgren. Var det kanske han som gav Gustav Adolfsfirandet den 6 nov. formen av en fältgudstjänst på gården, där Varlaskolan nu ligger, varefter följde landsvägs-marsch upp till Skogsstugan, där förfriskningar och Gustav Adolfs-bakelser intogs.

1933 kom naturvetaren Toffe Hylander för att stanna några år. Teckningsläraren i Göteborg Eric Jendenberg bestred som fyllnadstjänst under en lång rad av år undervisningen i teckning. För musikundervisningen svarade musikdirektör Urban Sjökvist, som samtidigt var musiklärare i Varberg. Han efterträddes av musikdirektör Eric Persson. Adjunktsparet Gunnar och Ester Ljungstedt gav biakt åt kollegiet under några år på 1940- och 50-talet. Nuvarande rektor Lars Skalegård kom, liksom redan nämnde adj. Dahlenius, till skolan omkring 1950. Lars Skalegård blev snabbt rektor Roséns rektorsssekreterare. Både som sådan och som lärare var han intensivt verksam på de flesta områden av skolans liv.

En i litterära kretsar känd lärare vid skolan var under några år den försynta skaldinnan Anna Greta Wide. Hennes morgonsamlingar bevaras i minnet av många. Andra lärare som producerat sig skönlitterärt är Puck Beer (som vi känner som adjunkt Puck Egrell) och f. teckningsläraren Anders Forsfält. En speciell form av kontinuitet stod adjunkt Tage Wetzell för, då han under senare sjukdomsår kunde ersättas och efterträddas av sin son adjunkt Gunnar Wetzell. Som slöjdlärare tjänstgjorde under en lång rad av år Arne Gulläng och Lilly Arvidsson; vid sidan av dem kom Ingvar Berntsson, Linnéa Christiansson och Rune Glänbro. I hemkunskap hade realskolan ett flertal år hjälp av Märta Karlsson, efterträdd av Ingrid Plessen. Under 50-talet växte elevantalet valdsamt och följaktigen kom varje år nya lärare till skolan.

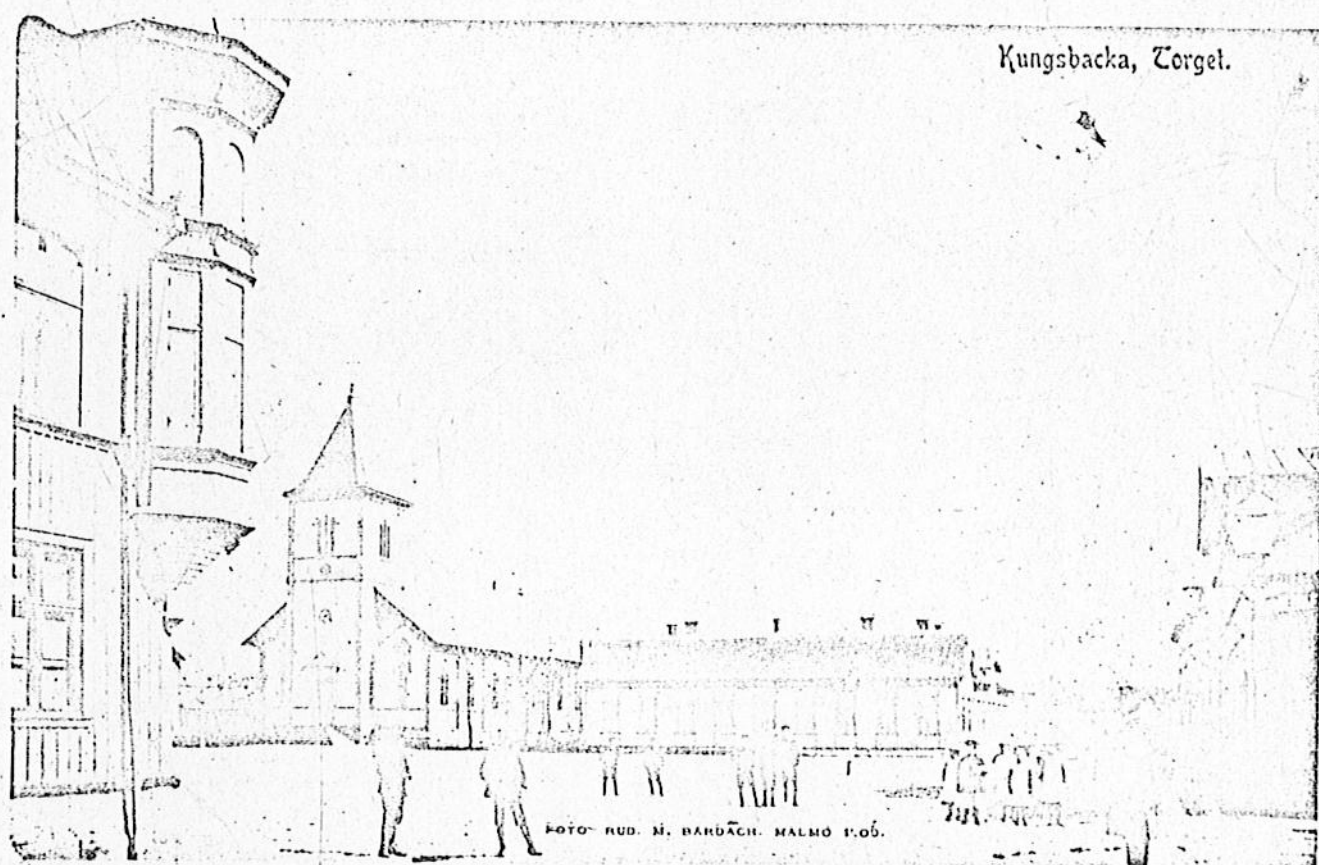
Det finns en befattningshavare vid en skola som spelar en ofantlig roll, även om hans verksamhet sker i det tysta och kanske väcker föga uppmärksamhet utåt — det är vaktmästaren. Och denna historik skulle vara mycket ofullständig om ej de fyra nämndes, som svarat för vaktmästeriet vid skolan. 1936 avgick den gamle J. E. Johansson och efterträddes av Arthur Andersson. Då han 1947 följde med folkskolan till Alléskolan hade redan dessförinnan John Andersson anställts för realskolans räkning, en enorm tillgång för denna skola. Vid inflyttningen i Varlaskolan fick han en förträfflig kollega i Gustaf Johansson.

Rent pedagogiskt hände mycket inom realskolans ram av utvecklingsarbete inte minst på språkundervisningens område. I det fallet skilde sig ej skolan i Kungsbacka från andra realskolor.

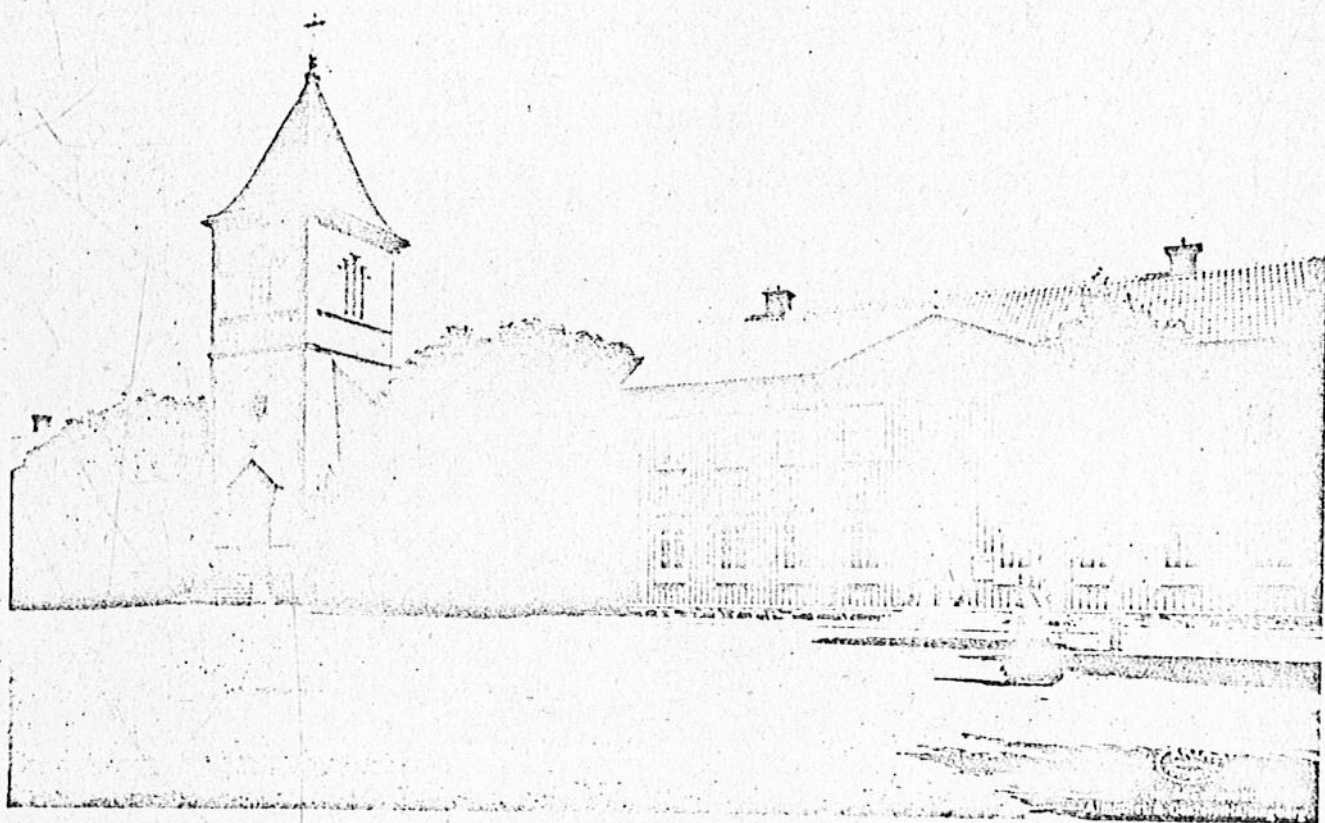
Om studieresor och olika former av elevaktiviteter i Kamratföreningens och andra skolföreningars regi vittnar 50-talets årsredogörelser rikligt om, t. ex. ~~studieresor~~ teater- och konsertresor, fjällresor, studiecirkel i motorlära med Lars Skalegård som primus motor, svetsning under Erik Elfströms ledning, traditionella julfester, lekaffnar, där t. o. m. dans började förekomma o. s. v. Tva väsentliga företeelser, som också tillkom under Sven Roséns rektorstid, måste nämnas innan jag sätter punkt för denna skildring av realskolan i Kungsbacka: den särskilda studiegången och föräldraföreningen. Den särskilda studiegången gav möjligheter att byta bort en mildra stötestenarna tyska, engelska och matematik, vilket betydde att praktiskt taget inga elever behövde grymt utkuggas utan att den som väl var intagen kunde beredas en fullbordad studiegång och lämna skolan med realexamen, låt vara att den kallades "särskild".

Föräldraföreningen, trivsamt och gemytligt ledd av fru Karin Lindqvist och några andra behjärtade föräldrar, betydde kolossalt mycket för att öka de organiserade kontakterna mellan hem och skola. Jag tror också att eleverna upplevde den föreningen som något positivt. Den bekostade elevtelefon, den bjöd på kaffe vid realskrivningarna och den kunde rektor gå till när en elev behövde ekonomiskt hjälpas på ett diskret sätt.

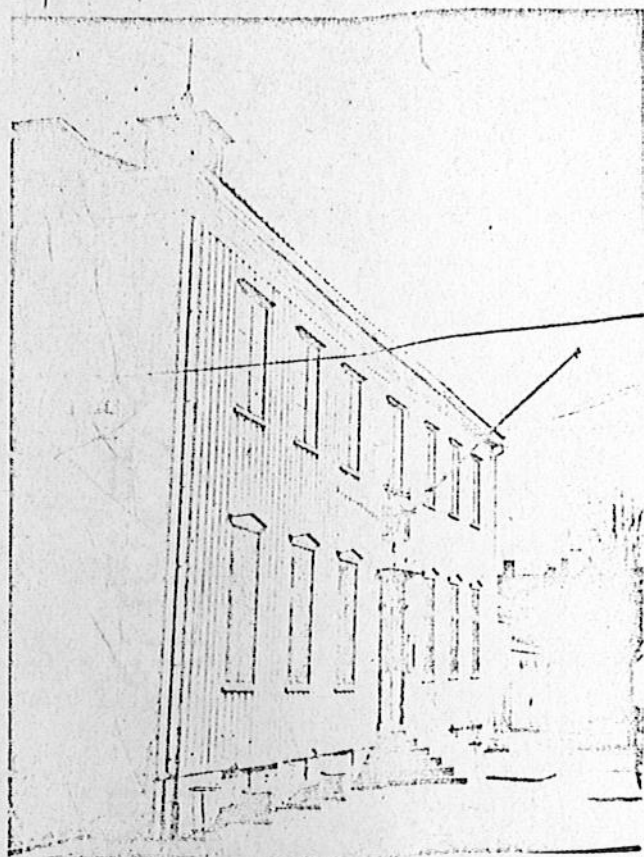
År 1964 infördes grundskola i Kungsbacka och 1966 togs ej längre några elever in i realskolan. Då började avvecklingen och grundskolans högstadium ersatte den realskola, som i nära 50 år på ett utmärkt sätt fyllt sin tids krav att ge ungdomen här i norra Halland en högre utbildning.

Skolan efter ombyggnaden 1905, då bostäderna ändrats till två lärosalar./Nordhallands Hembygdsförenings bildarkiv/

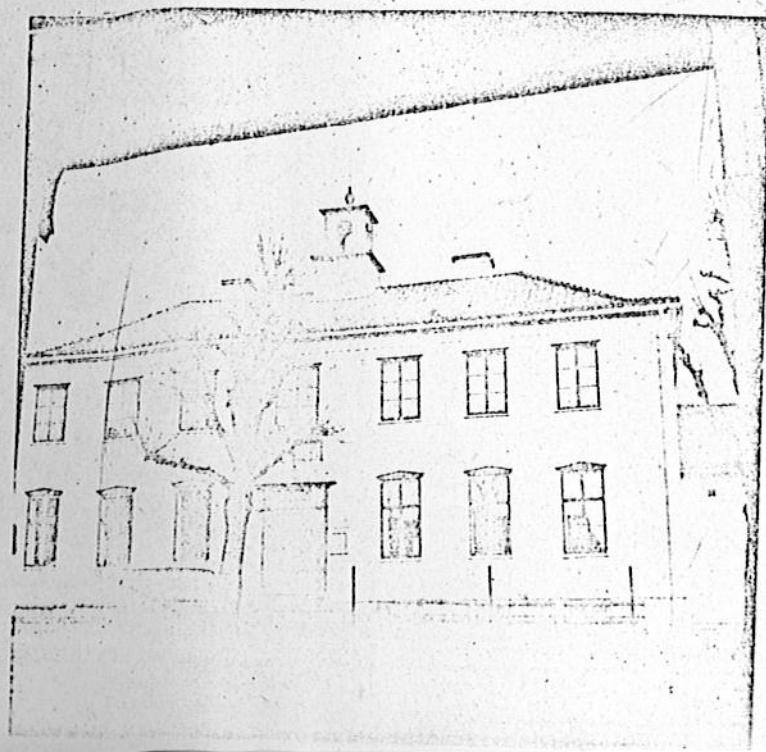
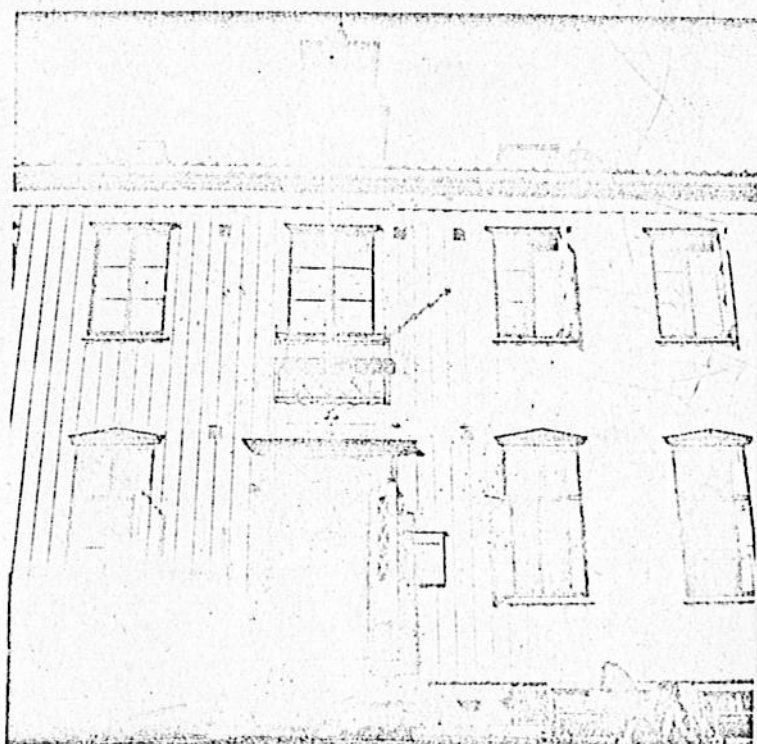

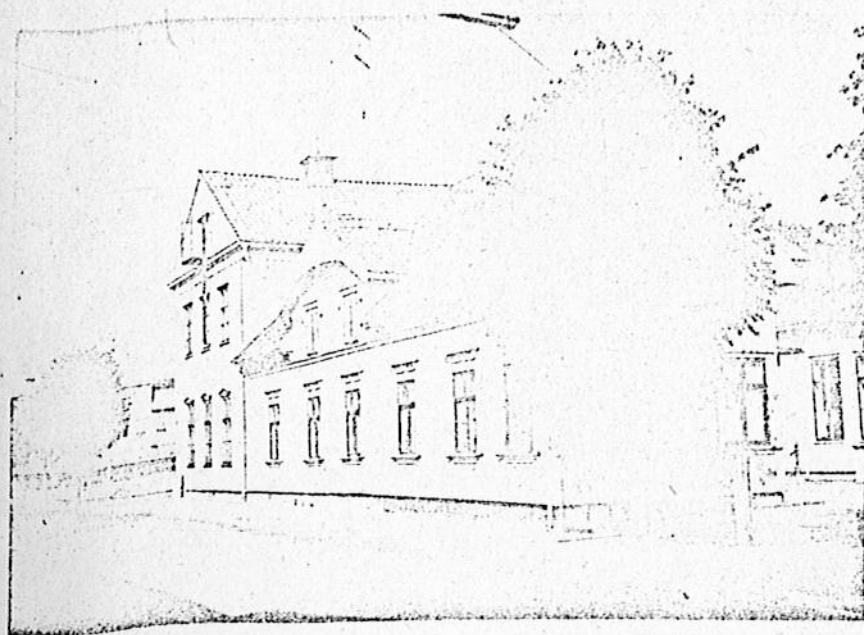
Skolan om- och tillbyggdes 1924, då byggnaden vid torget försågs med en andra våning. (Nordhallands Hembygdsförenings bildarkiv).

Den år 1924 åt högre
folkskolan uppförda
skolbyggnaden.

Foto S Tornehed 1960.

I södra flygeln utmed Södra Torggatan in-
rättades 1905 två lärarinnebostäder och
Fredrika Schöldström medgavs rätt att
göra en tillbyggnad för att erhålla en
lägenhet, vilken efter hennes död skulle
tillfalla staden. Foto S Tornehed 1960.

